

Η διαχείριση της σχολικής τάξης

Δρ. Κ. Αποστολόπουλος
Σχολικός Σύμβουλος ΠΕ04
Επιμορφωτικά σεμινάρια
Φεβρουάριος - Μάρτιος 2015

Τρεις διαπιστώσεις

1) Μόνο αν καταφέρει κανείς να αποκτήσει τον έλεγχο της τάξης του, θα έχει το περιθώριο να αξιοποιήσει τις υπόλοιπες διδακτικές του ικανότητες (wragg 2001).

2) Η αδυναμία αποτελεσματικής διαχείρισης είναι η πιο ισχυρή πηγή στρες στην επαγγελματική ζωή του εκπαιδευτικού ανεξαρτήτως ηλικίας (wragg 2001).

3) Η διαχείριση της τάξης στις μέρες μας γίνεται ολοένα και πιο απαιτητική δεδομένου ότι μιλάμε για μαθητοκεντρική διδασκαλία, άρα διαχειριζόμαστε τάξεις με υψηλό βαθμό αυτενέργειας και ισχυρής αλληλεπίδραση των μελών της.

Ένας ορισμός για τα προβλήματα συμπεριφοράς στην τάξη

Δεν αντιλαμβάνονται όλοι οι εκπαιδευτικοί με τον ίδιο τρόπο τα προβλήματα συμπεριφοράς (Fontana, 1996a). Γι' αυτό, με τον όρο προβλήματα συμπεριφοράς εννοούμε εκείνες τις μαθητικές συμπεριφορές που

- προβληματίζουν τους εκπαιδευτικούς, ακόμη κι αν δεν προκαλούν ενόχληση στους άλλους (π.χ. παθητικότητα, άγχος)
- προκαλούν δυσχέρειες στο έργο των εκπαιδευτικών και, κατά κανόνα, απαιτούν την παρέμβαση τους προκειμένου να αντιμετωπιστούν, καθώς βιώνονται από το περιβάλλον τους ως αντιδραστικές ή αντικοινωνικές (π.χ. απειλές, επιθετικότητα).

Κατεύθυνση προβλημάτων συμπεριφοράς

Προς (Herbert, 1999):

- Την εξουσία (αργοπορία, απουσίες, σκασιαρχείο, ανυπακοή)
  - Τα μαθήματα (ελλιπής προετοιμασία, αντίδραση σε προγραμματισμένες εργασίες)
  - Τον εκπαιδευτικό (υβριστική γλώσσα, διακοπές όταν μιλάει ο εκπαιδευτικός, διατάραξη μαθήματος στην τάξη)
  - Συμμαθητή (καβγάδες, βία, επιθετικότητα, κλοπές)
  - Την ιδιοκτησία (έλλειψη φροντίδας για τα βιβλία, καταστροφές σχολικής περιουσίας)
  - Την κοινωνία (καταστροφή κρατικής περιουσίας).
- 👉 **Εξωτερικευόμενες - εσωτερικευόμενες**

Τα προβλήματα μαθησιακών δυσκολιών

- Γενικευμένες μαθησιακές δυσκολίες
  - Ειδικές μαθησιακές δυσκολίες (δυσλεξία, δυσαναγνωσία ...)
  - ΔΕΠ-Υ (διαταραχή ελλειμματικής προσοχής υπερκινητικότητας)
  - ΔΑΔ (διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές),
  - Διαταραχές του συναισθήματος
- απαιτούν συνεργασία του εκπαιδευτικού με
αυστηρά εξειδικευμένα πρόσωπα
(παιδοψυχιάτρους, ψυχολόγους, ειδικούς
παιδαγωγούς) και με τους γονείς και δεν πρέπει να
αντιμετωπίζονται ως προβλήματα συμπεριφοράς.

Συνήθεις μορφές προβληματικής συμπεριφοράς

Άσκηση σωματικής βίας

Ανυπακοή

Αυθάδεια, θρασύτητα, απειλές

Αδικαιολόγητες απουσίες, σκασιαρχείο

Κλοπή αντικειμένων (συμμαθητών και προσωπικού)

Αντιγραφή, συχνά ψέματα

Ρύπανση σχολικού περιβάλλοντος (χαρτιά, σαίτες, τρόφιμα, σπρέι)

Αργοπορημένη προσέλευση στο μάθημα

Παρενόχληση άλλων μαθητών στην τάξη (φλυαρία, πείραγμα με αντικείμενα, αναιδή σχόλια...)

Παίρνει το λόγο αυθαίρετα

Άσκοπες μετακινήσεις στην τάξη

Αποφεύγει ή δυσκολεύεται να συνεργάζεται με άλλους (ομαδικές δραστηριότητες)

Συνήθεις μορφές προβληματικής συμπεριφοράς

Αρνητική στάση προς τη γνώση

Παρουσιάζει έλλειψη προσοχής

Έχει άγχος για αποτυχία στα μαθήματα

Παρουσιάζει τάση για απομόνωση, δείχνει θλιμμένος, δυστυχισμένος

Δεν έχει αυτοπεποίθηση

Είναι υπερβολικά ευαίσθητος

Παρουσιάζει συναισθηματική αστάθεια

Παρουσιάζει χαμηλή αυτοεκτίμηση, δε μιλά χωρίς την υπόδειξη του εκπαιδευτικού

<p>Τύπος διασπαστικής συμπεριφοράς Δείγμα: 2525 εκπαιδευτικοί Δ.Ε (Elton Reports, DES, 1989, όπ. αναφ. στο Fontana 1996b)</p>	<p>Συχνότητα% (κατά τη διάρκεια των μαθημάτων και ανά εβδομάδα)</p>
Παρεμβαίνει στη ροή του μαθήματος αυθαίρετα	97
Τεμπελιάζει ή φυγοπονεί (δεν συμμετέχει)	87
Παρεμποδίζει άλλους μαθητές	86
Καθυστερεί να μπει στην τάξη	82
Κάνει περιττούς θορύβους	77
Παραβιάζει τους σχολικούς κανόνες	68
Αλλάζει θέση στην τάξη	62
Επιτίθεται φραστικά σε συμμαθητές	62
Εκδηλώνει γενική βιαιότητα	61
Επιτίθεται σωματικά σε συμμαθητές	42
Επιτίθεται φραστικά στον εκπαιδευτικό	15
Παρουσιάζει σωματική καταστροφικότητα	14
Επιτίθεται σωματικά στον εκπαιδευτικό	01,7

Προβλήματα συμπεριφοράς στο ελληνικό πλαίσιο (Δ.Ε.) (Σκαύδη 1995, Κυρίδης. 1999).	Ποσοστό %
Αρνητική στάση προς τη γνώση.	52
Αταξία, δημιουργία ενοχλητικών καταστάσεων στην τάξη*.	44
Αντίδραση στον εκπαιδευτικό.	24
Αδιαφορία, απροσεξία, μη ανταπόκριση στις μαθησιακές απαιτήσεις.	11
Κακή επίδοση.	8
* Αυθάδεια - λεκτική επιθετικότητα.	
* Υπερκινητικότητα.	
* Διαρκής ανησυχία κατά τη διάρκεια του μαθήματος.	
* Καταστροφή της σχολικής περιουσίας.	
* Σκασιαρχείο.	

**"I wouldn't say your son is a bad child.
He's gifted at disruptive behavior."**

Δρ. Κων/νος Αποστολόπουλος,
Σχολικός Σύμβουλος ΠΕ04

Πηγές που μπορεί να κάνουν δύσκολη τη διαχείριση της τάξης

- Μαθητές (άτομα, ομάδες)
- Συμπεριφορά εκπαιδευτικού
- Το κλίμα στο σχολείο
- Η οικογένεια και γενικότεροι κοινωνικοί παράγοντες
- Συνδυασμοί

**Στοιχεία που πρέπει
να έχουμε υπόψη**

(Fontana 1996b)

Διαφορές συμπεριφοράς και ηλικία

1. Η φύση των απαιτήσεων και των προσδοκιών των μαθητών από τον εκπαιδευτικό αλλάζουν καθώς αυτά μεγαλώνουν.

- Για παράδειγμα, ο εκπαιδευτικός που είναι καλός, πατρικός ή μητρικός με τα μικρά παιδιά (Α Γυμνασίου) μπορεί να δει την καλοσύνη του να εκλαμβάνεται ως αδυναμία σε μεγαλύτερες τάξεις

2. Οι σχέσεις ανάμεσα στα παιδιά αλλάζουν καθώς αυτά μεγαλώνουν.

- Στο Γυμνάσιο και ακόμη περισσότερο στο Λύκειο οι ανάγκες για ένταξη σε ομάδα και οι πιέσεις συμμόρφωσης και πίστης προς τους κανόνες της ομάδας, προκειμένου να είναι κανείς αποδεκτός, αυξάνουν σημαντικά.

3. Η ανάγκη των παιδιών να υποστηρίξουν το κύρος τους ή το γόητρο τους στα μάτια της τάξης αυξάνεται καθώς μεγαλώνουν.

- Μια ταπείνωση στην τάξη από τον καθηγητή, ξεχνιέται πιο εύκολα στις μικρές ηλικίες. Στις μεγαλύτερες, ακόμη και αν αργότερα υπάρξει κάποιος έπαινος, μπορεί να μετατραπεί σε προσωπική εχθρότητα προς τον καθηγητή και σε συστηματική αντιπαλότητα/προσπάθεια υπονόμησης του.

4. Τα μεγαλύτερα παιδιά επικρίνουν πιο πολύ τις ενήλικες συμπεριφορές.

- Αυξάνεται το ενδιαφέρον του εφήβου για τον κόσμο στον οποίο πρόκειται να ενταχθεί και συνακόλουθα μεγαλώνει και το πεδίο κριτικής του. Οι έφηβοι βλέπουν τις δυνατότητες του ενήλικου κόσμου χωρίς να διακρίνουν όλους τους περιορισμούς του. Για παράδειγμα μπορεί να θεωρούν ότι θα τα κατάφερναν πολύ καλύτερα από τον εκπαιδευτικό σε διάφορους τομείς (διδασκαλία, ντύσιμο, ενδιαφέροντα κ.ά.).

5. Τα μεγαλύτερα παιδιά έχουν πιο συχνά την τάση να κατηγορούν τους ενήλικους για τις δικές τους αποτυχίες και απογοητεύσεις.

- Στις μεγαλύτερες ηλικίες οι μαθητές είναι ικανοί να αναγνωρίζουν της αδικία που βασιλεύει στην κοινωνία. Ενστερνίζονται μια εξιδανικευμένη αντίληψη για τον κόσμο και τείνουν να απορρίπτουν την εξουσία είτε γιατί την θεωρούν αποτυχημένη στο έργο της είτε γιατί τη θεωρούν εμπόδιο στις δικές τους φιλοδοξίες και στόχους ζωής.

☞ Ως εκ τούτου, τα μεγαλύτερα παιδιά μπορούν να γίνουν πολύ πιο διασπαστικά και απειλητικά, χωρίς αυτό να σημαίνει απαραίτητα ότι ο έλεγχος των μικρότερων παιδιών είναι ευκολότερος.

Ορισμένες αιτίες της προβληματικής συμπεριφοράς

(Fontana, 1996b; Ματσαγγούρας 1999)

Επιζήτηση της προσοχής

- Η ανάγκη μας να κερδίσουμε την προσοχή των άλλων είναι ανθρώπινο χαρακτηριστικό.
- Πολλά παιδιά μαθαίνουν από το περιβάλλον τους ότι αρκεί να είσαι φυσικός, φιλικός και ανοικτός για να κερδίσεις την προσοχή των άλλων. Όταν χρειάζονται βοήθεια τη ζητούν και τους παρέχεται πρόθυμα και γενναιόδωρα. Έτσι, υιοθετούν ένα σχήμα συμπεριφοράς που περιλαμβάνει τις κοινωνικά αποδεκτές αρχές αμοιβαίου σεβασμού, ανεκτικότητας και κατανόησης.

- Δυστυχώς, πολλά παιδιά ζουν σε περιβάλλοντα που μόνο η επιθετική και απαιτητική συμπεριφορά εξασφαλίζει την προσοχή των άλλων. Έτσι, το παιδί μαθαίνει ότι μόνο μέσα από τις φωνές μπορεί να κερδίσει την προσοχή των άλλων. Γι' αυτό το παιδί ακόμη και η οργισμένη προσοχή των άλλων είναι καλύτερη από το τίποτε, και επιλέγει
  - να μην περιμένει τη σειρά του, να μη σκέφτεται τους άλλους και να μη συμπεριφέρεται με σεβασμό.
  - ➡️ Ακόμη και όταν το παιδί δοκιμάζει κοινωνικά αποδεκτές μορφές συμπεριφοράς, συνήθως αυτές δεν φέρνουν αποτέλεσμα και το παιδί καταλήγει να υιοθετεί σχετικά επιθετικές στρατηγικές.

☞ Συνεπώς, η οργισμένη αντίδραση του εκπαιδευτικού μπορεί, ιδιαίτερα για ένα παιδί που ζητάει την προσοχή, να είναι πιο επιθυμητή από την αδιαφορία.

- Στην περίπτωση αυτή είναι καλύτερα να εντοπίζουμε και επαινούμε τις συμπεριφορές του παιδιού που είναι επιθυμητές αντί να εντοπίζουμε και καυτηριάζουμε τις συμπεριφορές του παιδιού που είναι αρνητικές.

Δραστηριότητα 1

Κοινωνική κυριαρχία/απομόνωση

- Μερικοί σωματικά και κοινωνικά ώριμοι μαθητές αισθάνονται την ανάγκη αναγνώρισης από τους συμμαθητές τους. Αυτό πολλές φορές το κατορθώνουν με το να αμφισβητούν την εξουσία του καθηγητή. Αν ο καθηγητής δεν αντιμετωπίσει αποτελεσματικά αυτή την πρόκληση ενδέχεται να αμφισβητηθεί η θέση του από όλη την τάξη.
- Μερικοί μαθητές αισθάνονται την ανάγκη να γίνουν αποδεκτοί από τους συμμαθητές τους. Ωστόσο, είναι απομονωμένοι και αδυνατούν να ενσωματωθούν στην τάξη. Για να ενταχθούν υιοθετούν τη συμπεριφορά ομάδας της τάξης, συχνά, στην ακραία μορφή της.

Μετάθεση και άγχος

- **Μετάθεση**

Συναισθήματα μεταφέρονται σε άλλα άτομα και αντικείμενα. π.χ. μαθητής που εχθρεύεται τον πατέρα του μπορεί να μεταβιβάσει την εχθρότητα του στον καθηγητή του. Στην εποχή μας (αύξηση διαζυγίων & μονογονεϊκών οικογενειών) αυτό μπορεί να είναι ένας συνηθισμένος λόγος κακής συμπεριφοράς.

- **Άγχος**

Πολλές φορές η κακή συμπεριφορά οφείλεται στο υπερβολικό άγχος που χαρακτηρίζει μερικούς μαθητές (εξετάσεις, βαθμολογία, απαιτήσεις των γονέων κ.ά.)

Αντιφάσεις

- **Αντιφατικοί κανονισμοί**

α) μεταξύ οικογένειας και σχολείου (κάτι που επιτρέπεται στο σπίτι μπορεί να απαγορεύεται στο σχολείο)

β) μεταξύ των κανόνων του σχολείου και της ζωής του μαθητή εκτός σχολείου.

- **Αντιφατική συμπεριφορά**

Μερικοί μαθητές αδυνατούν ή δεν θέλουν να προβλέψουν τις επιπτώσεις της κακής συμπεριφοράς τους και συμπεριφέρονται αυθόρμητα χωρίς να συλλογίζονται για τις επιπτώσεις της συμπεριφοράς τους.

Ανεπάρκειες προσωπικής προσαρμογής και προβλήματα συμπεριφοράς

- Παιδιά από διαλυμένες οικογένειες νιώθουν ανασφαλή και ευάλωτα.
- Μπορεί να παρουσιάσουν συμπεριφορές επίμονης προσκόλλησης, προβάλλοντας υπερβολικές απαιτήσεις προς τον εκπαιδευτικό.
- Σε άλλες περιπτώσεις να εκδηλώνουν συγκινησιακές εκρήξεις ή να απορρίπτουν τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, ή να λένε ψέματα ή να αντιγράφουν για να δώσουν καλή εντύπωση κ.ά.
- Για τα προβλήματα τους ενοχοποιούν το μάθημα, τον εκπαιδευτικό ή το σχολείο.

Η σχολική αποτυχία

- Κατά γενικό κανόνα εργαζόμαστε περισσότερο και πιο ευχάριστα στους τομείς που οι προσπάθειες μας φέρνουν τα επιθυμητά αποτελέσματα, ενώ κουραζόμαστε εύκολα και εργαζόμαστε λιγότερο στους τομείς που οι προσπάθειες μας αποτυγχάνουν επανειλημμένα.
- **Με άλλα λόγια, συμπεριφορά που επιβραβεύεται τείνει να επαναλαμβάνεται επειδή συνδέεται με ευχάριστα συναισθήματα, ενώ αυτή που δεν επιβραβεύεται τείνει να εγκαταλείπεται.**

- **Τίποτα δεν είναι πιο αποκαρδιωτικό και πιο αποθαρρυντικό για τα παιδιά από την επανειλημμένη αποτυχία.** Πρόκειται για το συνηθέστερο παράγοντα που οδηγεί σε προβλήματα συμπεριφοράς μέσα στην τάξη.
- Η επαναλαμβανόμενη αποτυχία δημιουργεί στα παιδιά δικαιολογημένα αισθήματα εχθρότητας και απόρριψης, συναισθήματα που παρεμποδίζουν την ικανότητα τους να διεκπεραιώνουν τα νέα έργα που τους ζητούνται, με αποτέλεσμα έναν φαύλο κύκλο που τους κάνει να μένουν όλο και πιο «πίσω».
- Παράλληλα, αφού δεν καταλαβαίνουν πλήρως το έργο που παράγεται στην τάξη, εύλογο είναι ότι βαριούνται να αναζητούν άλλες πηγές ενδιαφέροντος, όπως η παρενόχληση των συμμαθητών ή του μαθήματος .
- Εν τέλει, προσπαθώντας να υπερασπίσουν την αυτοεκτίμηση τους θα ρίξουν το φταίξιμο στον καθηγητή ή το σχολείο.
- Προς τούτο πρέπει ο εκπαιδευτικός να μπορεί να διαφοροποιεί τα κριτήρια επιτυχίας (διαφοροποιημένη διδασκαλία).

- Προβλήματα μπορούν να προκύψουν και από την έλλειψη συμπάθειας και υπομονής προς τον λιγότερο ικανό παιδί, η οποία πηγάζει συχνά από την λανθασμένη βεβαιότητα ότι το παιδί αυτό θα τα κατάφερνε «αν προσπαθούσε» ή «αν άκουγε αυτά που του λέει ο καθηγητής του».

ΧΑΜΗΛΗ ΕΠΙΔΟΣΗ /
ΣΧΟΛΙΚΗ ΑΠΟΤΥΧΙΑ

ΣΤΡΕΒΛΗ ΠΕΠΟΙΘΗΣΗ ΤΟΥ
ΜΑΘΗΤΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ
ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ

ΚΑΚΗ
ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΜΑΘΗΤΗ

ΦΤΩΧΗ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ ΜΕ
ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΚΑΙ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ

Στυλ διδασκαλίας και διαχείριση

- **Αυταρχικό στυλ**
  - Επιβάλλει σαφείς κανόνες
  - Απαιτεί υπακοή στους κανόνες
  - Χρησιμοποιεί τιμωρίες και αμοιβές
- **Ελευθεριάζον στυλ (Ανεκτικό)**
  - Ελάχιστος έλεγχος
  - Τα παιδιά λαμβάνουν τις αποφάσεις
- **Δημοκρατικό στυλ (Ρυθμιστικό – Συμμετοχικό)**
  - Θέτουν κανόνες που τους επεξηγούν
  - Ανταμοίβουν τους μαθητές για τον αυτοέλεγχο και την ικανότητα διαχείρισης της συμπεριφοράς τους
  - ➡ Βοηθά στην εσωτερίκευση θετικών στάσεων

Δραστηριότητα 2^η και 3^η

Ρυθμιστικός - Συμμετοχικός

- Ξεκάθαροι κανόνες
- Εξήγηση αμοιβών και ποινών
- Εμπιστεύονται τους μαθητές να εκτελούν αυτόνομα τις δραστηριότητες που τους ανατίθενται
- Συμπεριφέρονται δίκαια
- Δεν επικρίνουν για τις λανθασμένες απαντήσεις
- Θέτουν υψηλές προσδοκίες μάθησης και συμπεριφοράς
- Διαθέτουν χιούμορ, σε όρια
- «Εφοδιάζουν» τους μαθητές με ευκαιρίες επίδειξης υπευθυνότητας
- Χρησιμοποιούν θετικές προτροπές (έμφαση σε αυτό που θέλουμε να κάνουν οι μαθητές)
- Δείχνουν αυτοπεποίθηση
- Οργανώνουν καλά το μάθημα
- Προκαλούν το ενδιαφέρον των μαθητών για το μάθημα.

Οι απόψεις των μαθητών για τον «καλό» εκπαιδευτικό

Τα παιδιά προτιμούν τους καθηγητές που (Wragg et al. 2000):

- Είναι ελαφρώς αυστηροί
- Είναι δίκαιοι όταν επαινούν ή επιβάλλουν ποινές
- Τα αντιμετωπίζουν ως ανθρώπους με ξεχωριστή προσωπικότητα
- Τους αναθέτουν ποικιλία εργασιών που τις βρίσκουν ενδιαφέρουσες.
- Είναι φιλικοί, με χιούμορ, όχι όμως σαρκαστικοί
- Δίνουν εξηγήσεις με σαφήνεια.

Σχολική οργάνωση και προβλήματα συμπεριφοράς

Για να συμβάλει το σχολείο στην πρόληψη και τον περιορισμό των κρουσμάτων απειθαρχίας απαιτείται:

- Η δέσμευση, από όλο το προσωπικό, για την επίτευξη και τη διατήρηση μιας αξιοπρεπούς μαθητικής συμπεριφοράς ως ουσιώδους προϋπόθεσης μάθησης.
- Επίσης,
  - Οι σαφείς και πλήρεις κανονισμοί.
  - Το φιλικό σχολικό κλίμα.
  - Ένας ορατός, υποστηρικτικός διευθυντής.
  - Η προσδοκία για άριστη συμπεριφορά.
  - Η διατήρηση καλών σχέσεων με την κοινότητα.

**ΜΟΝΤΕΛΑ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗΣ
ΤΗΣ ΑΡΝΗΤΙΚΗΣ
ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ**

Συμπεριφορική προσέγγιση

- Βασική θέση:
Όλες οι μορφές συμπεριφοράς είναι αποτέλεσμα μάθησης και δύνανται να τροποποιηθούν με την περιβαλλοντική επίδραση.
- Επικεντρώνεται στο είδος και στη συχνότητα της μαθητικής συμπεριφοράς αναζητώντας τις συνθήκες εκείνες που αυξάνουν την επιθυμητή συμπεριφορά και τις συνθήκες που μειώνουν ή εξαλείφουν την ανεπιθύμητη συμπεριφορά.
- Χρησιμοποιεί ως τεχνικές αντιμετώπισης των προβλημάτων συμπεριφοράς τις θετικές και αρνητικές ενισχύσεις.

- Μη υλικές ενισχύσεις
  - προσοχή, έπαινος, ενθάρρυνση του μαθητή από το σχολικό ή εξωσχολικό περιβάλλον του
  - παρατηρήσεις, λεκτικές επιπλήξεις. κ.ά.
- Υλικές ενισχύσεις
  - καλή βαθμολογία, παραχώρηση προνομίων και αρμοδιοτήτων, μικρά βραβεία
  - τιμωρίες, στέρηση προνομίων κ.ά.
- ☞ Η χρήση των τεχνικών αυτών είναι ευρεία και ιδιαίτερα σημαντική, αλλά με την προϋπόθεση να συνδυάζεται με τις τεχνικές άλλων προσεγγίσεων.

- ➡ Συμπεριφορά που επιβραβεύεται τείνει να επαναλαμβάνεται επειδή συνδέεται με ευχάριστα συναισθήματα, ενώ αυτή που δεν επιβραβεύεται τείνει να εγκαταλείπεται
- ➡ Η αποτυχία στον έλεγχο της τάξης αποτελεί ισχυρό ενισχυτή για περαιτέρω διασπαστική συμπεριφορά επειδή τα παιδιά βλέπουν ότι μπορούν να υπερβαίνουν τα όρια χωρίς ουσιαστική τιμωρία και τους αρέσει το θέαμα της αποτυχίας.

Κοινωνιογνωστική προσέγγιση

- Βασική θέση:

Το άτομο επεξεργάζεται αυτά που του συμβαίνουν (σκέψεις, αντιλήψεις, νοητικά σχήματα ερμηνείας του σχολικού περιβάλλοντος), συνεπώς πρέπει οι ενέργειες μας να μην έχουν μόνο χαρακτήρα συμπτωματικής αντιμετώπισης αλλά να προωθούν την γνωστική αναδόμηση του ατόμου.

Ο εκπαιδευτικός πρέπει να ασκήσει τον μαθητή στον αυτοέλεγχο, την αυτοανάλυση/αυτοαξιολόγηση και στη διαχείριση των διαπροσωπικών συγκρούσεων (εποικοδομητική συζήτηση, ευκαιρίες για εκδήλωση υπευθυνότητας, ενθάρρυνση/υποστήριξη).

Σημαντικά σημεία για τον εκπαιδευτικό

- Να δίνει ευκαιρίες για ενεργό συμμετοχή των μαθητών στο μάθημα και στις υπόλοιπες δραστηριότητες που γίνονται στο σχολείο.
- Να επιδιώκει την ανάπτυξη θετικής αυτοαντίληψης για κάθε μαθητή.
- Να καθοδηγεί τους μαθητές στην αναζήτηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη συμπεριφορά τους, ώστε να αποτιμούν τις συνέπειες της.
- ☞ Οι έρευνες δείχνουν ότι τα κοινωνιογνωστικά μοντέλα παρουσιάζουν σημαντικό βαθμό αποτελεσματικότητας στον εκπαιδευτικό χώρο.

Ένας τρόπος διαχείρισης της προβληματικής συμπεριφοράς

Καταγραφή και ανάλυση της διασπαστικής συμπεριφοράς του μαθητή, προκειμένου να προσδιοριστεί τι την ενισχύει και τι την περιορίζει, ώστε να διαμορφωθεί κατάλληλος τρόπος διαχείρισης και τροποποίησής της από τον καθηγητή.

- Βήμα 1: Καταγραφή μοτίβου διασπαστικής συμπεριφοράς του μαθητή:
  - Μπαίνει θορυβώντας στην τάξη (πόσο συχνά; ποιες ώρες;).
  - Έρχεται καθυστερημένος (πόσο συχνά;).
  - Δεν βγάζει τα βιβλία του, ακόμη και όταν του το ζητάμε.
  - Αντί για το μάθημα ασχολείται με κάτι άλλο. (με τι ακριβώς;)
  - Φωνάζει μέσα στην τάξη. (πότε το κάνει αυτό;)
  - Κάνει προσβλητικές παρατηρήσεις προς συμμαθητές του ή και τον καθηγητή του. (τι μορφή έχουν);
  - Απειλεί σωματικά άλλα παιδιά.
- Βήμα 2: Καταγραφή των δικών μας αντιδράσεων

- Βήμα 3: Καταγραφή των αντιδράσεων της τάξης ...
  - ☞ Πώς αντιμετωπίζει η τάξη τις συμπεριφορές μαθητή και καθηγητή; Διασκεδάσει ή ενοχλείται;
  - ☞ Μήπως οι αντιδράσεις του παιδιού δεν απευθύνονται σε ολόκληρη την τάξη αλλά σε μια περιορισμένη «ομάδα» φίλων;
- Βήμα 4: Μελέτη της επίδρασης που έχει η επιβολή «ποινής» στον μαθητή;
  - ☞ Πολλά πράγματα που είναι τιμωρίες μπορεί να ενισχύουν την διασπαστική συμπεριφορά του μαθητή. Αντίθετα συμπεριφορές που μπορεί να αποδειχθούν δραστικές και αποτελεσματικές, όπως να τον αγνοήσει ή να μιλήσει στον γονέα του μαθητή.

Δραστηριότητα 4^η - 6^η

Ανακεφαλαίωση

Συμπεριφορική προσέγγιση

- Ενδελεχής μελέτη της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς.
  - Πρώτο επίπεδο: Ελέγχουμε αν κάποια δική μας συμπεριφορά ευνοεί την αναταραχή.
  - Δεύτερο επίπεδο: Ελέγχουμε ποιοι μαθητές ή ομάδες μαθητών ευνοούν την αναταραχή.
  - Αν οφείλονται σε ομάδα μαθητών εστιάζουμε στον αρχηγό/σταρ της ομάδας.
- Σχεδιασμός ανταμοιβών και τιμωριών.
- Ενδελεχής μελέτη της επίδρασης ανταμοιβών και τιμωριών.
- Κατάλληλες τροποποιήσεις.

Κοινωνιογνωστική προσέγγιση

Ο εκπαιδευτικός πρέπει να ασκήσει τον μαθητή στον αυτοέλεγχο, την αυτοανάλυση /αυτοαξιολόγηση και στη διαχείριση των διαπροσωπικών συγκρούσεων, ώστε να επιτύχει τη γνωστική αναδόμηση του ατόμου.

- Προσοχή: Οι αλλαγές στάσης δεν συνεπάγονται πάντα αλλαγές συμπεριφοράς. Μπορεί τα παιδιά να καταλαβαίνουν ότι πρέπει να αλλάξουν τον τρόπο τους αλλά, εν τέλει, να μην το πράττουν.

Συμπεριφορές που διευκολύνουν τον έλεγχο της τάξης και κινούνται στην παραπάνω λογική είναι :

- Αυτοπεποίθηση:

- Η αβεβαιότητα/διστακτικότητα ωθεί τους μαθητές να δοκιμάσουν μέχρι που μπορεί να πάνε τα πράγματα.
- Ο καθηγητής πρέπει να μην μιλάει ή ενεργεί βιαστικά, να αποφεύγει τις νευρικές χειρονομίες, τις υπερβολικές αντιδράσεις και τον ανταγωνισμό με τους μαθητές
- Επίσης, να διατηρεί άνετη και μη απειλητική επαφή με την τάξη και τους μαθητές ατομικά.

- Σαφείς εντολές και οδηγίες (που εξηγούνται).
- Συνέπεια και αμεροληψία.
- Αποφασιστικότητα απέναντι στα προβλήματα.
  - Αντιμετώπιση μιας ανησυχίας στην αρχή της πριν πάρει τις διαστάσεις προβλήματος.
- Καλή γνώση των μαθητών.
  - Αποδοχή, υποστήριξη, πίστη στο ότι θα τα καταφέρουν αλλά και πρόβλεψη πιθανών προβλημάτων.
- Ενημερότητα για το τι συμβαίνει στην τάξη.
- Ρεαλιστικά κριτήρια για τις επιδόσεις.
- Ενθουσιασμός για το διδασκόμενο αντικείμενο.
- Ενδιαφέροντα μαθησιακά έργα.
- Σαφείς κανόνες λειτουργίας της τάξης.
- Ευκαιρίες για επίδειξη υπευθυνότητας.
- Δεν απειλούμε: Τους βοηθάμε να συνειδητοποιούν τις συνέπειες των πράξεων τους.

Πιο σύγχρονες προσεγγίσεις

Ψυχοδυναμική προσέγγιση

- Βασική θέση:

Η αιτία εκδήλωσης των προβλημάτων συμπεριφοράς είναι η εσωτερική, ενδοσυγκρουσιακή κατάσταση που βιώνει το άτομο. Η αρνητική συμπεριφορά του μαθητή αποτελεί αποτέλεσμα της μη ικανοποίησης βασικών ψυχολογικών αναγκών του (ανάγκη για δύναμη, προσοχή, εκδίκηση, αποφυγή αποτυχίας) (Ματσαγγούρας, 1999).

- Η πρόληψη και αντιμετώπιση των προβλημάτων στηρίζεται στη **διαπροσωπική επικοινωνία και αλληλεπίδραση εκπαιδευτικού-μαθητή.**
- Ο εκπαιδευτικός ως σύμβουλος αναζητεί τα κίνητρα της προβληματικής συμπεριφοράς και προβαίνει σε άμεσες **παρεμβάσεις καθοδήγησης** (επικοινωνιατικός διάλογος, ευκαιρίες ανάληψης ευθυνών) **που ενισχύουν την αυτορρύθμιση.**
- ☛ Η ψυχοδυναμική προσέγγιση δεν χρησιμοποιείται πολύ συχνά από τους εκπαιδευτικούς είτε γιατί δεν έχουν την απαραίτητη εξοικείωση είτε επειδή τα παιδιά δεν συνεργάζονται εύκολα μαζί τους.

Ανθρωπιστική προσέγγιση

Βασική θέση:

- Το παιδί κορυφώνει τις αναπτυξιακές του δυνατότητες όταν βρεθεί σε **συνθήκες ελεύθερης επιλογής και αυτορρύθμισης**.
- Κατά συνέπεια, ο ρόλος του εκπαιδευτικού συνίσταται στην **εξασφάλιση των συνθηκών αυτορρύθμισης του μαθητή**.
- Ο μαθητής πρέπει να είναι ενεργητικός, καθώς αναλαμβάνει την πρωτοβουλία και την ευθύνη για τη **διαπροσωπική του επικοινωνία με τον εκπαιδευτικό** και την οργάνωση και υλοποίηση προγραμμάτων ακαδημαϊκής και κοινωνικής φύσης (Ματσαγγούρας, 1999).

- Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι υποστηρικτικός και όχι κατευθυντικός, ενώ ο μαθητής αναλαμβάνει ο ίδιος πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση των προβληματικών καταστάσεων και την ευθύνη των πράξεων του **νιώθοντας ελεύθερος να εκφράζει τα συναισθήματά του σ' ένα κλίμα αμοιβαίου σεβασμού και αποδοχής** (Ματσαγγούρας, 1996).

➡ Προφανώς, δε χρησιμοποιούνται εξωτερικές αμοιβές, παρά μόνο εσωτερικές με τη μορφή της κατανόησης και του ενδιαφέροντος.

➡ Η προσέγγιση αυτή επίσης δεν χρησιμοποιείται πολύ συχνά από τους εκπαιδευτικούς γιατί δεν έχουν την απαραίτητη εξοικείωση.

Η αναγκαιότητα ενός συνδυαστικού μοντέλου

- Σύμφωνα με σύγχρονες έρευνες καμία στρατηγική αντιμετώπισης προβληματικών μορφών συμπεριφοράς, δεν υπερέχει έναντι των άλλων. Προς τούτο, προτείνεται ένα συνθετικό μοντέλο αντιμετώπισης των προβλημάτων συμπεριφοράς στη σχολική τάξη που περιλαμβάνει (Πούλου, 2000):

α) Στρατηγικές περιορισμένης καθοδήγησης (ανθρωπιστικό και ψυχοδυναμικό μοντέλο). **Αποβλέπουν στη διαμόρφωση θετικού ψυχοσυναισθηματικού κλίματος στην τάξη**, στην ενίσχυση της δυνατότητας αυτορρύθμισης, αυτενέργειας και αυτοελέγχου των μαθητών προλαμβάνοντας έτσι την εκδήλωση των προβλημάτων συμπεριφοράς, ενώ κι όταν αυτά παρουσιάζονται, αντιμετωπίζονται πιο αποτελεσματικά.

β) Στρατηγικές μέτριας καθοδήγησης (κοινωνιογνωστικό μοντέλο) που **συνδέονται τη βελτίωση της διαχείριση των διαπροσωπικών και επικοινωνιακών προβλημάτων των μαθητών** μέσω της ανάπτυξης των κοινωνικών τους δεξιοτήτων, του αυτοελέγχου και της θετικής αυτοαντίληψης.

γ) Στρατηγικές έντονης καθοδήγησης (συμπεριφοριστικό μοντέλο), οι οποίες βοηθούν τον εκπαιδευτικό να διαχειρίζεται αποτελεσματικότερα τα προβλήματα συμπεριφοράς, όταν ήδη έχει διαμορφωθεί θετικό ψυχολογικό κλίμα μέσα στην τάξη.

Αποτελεσματικότητα τρόπων αντιμετώπισης προβληματικής συμπεριφοράς, μια έρευνα

- Αποτελέσματα έρευνας, $N = 114$ (Δούκα, 2008)
- 1: Καθόλου αποτελεσματική,
- 2: Λίγο αποτελεσματική,
- 3: Αποτελεσματική,
- 4: Αρκετά αποτελεσματική,
- 5: Πολύ αποτελεσματική

	Τρόπος	1	2	3	4	5	Μ.Τ.
1	Χρήση επαίνων για τη θετική συμπεριφορά		4,4	24,6	44,7	26,3	3,93
2	Ενθάρρυνση της έκφρασης της άποψης και των συναισθημάτων του μαθητή	0,9	1,8	36,8	41,2	19,3	3,76
3	Διαλεκτική συζήτηση με τον μαθητή για τα αίτια, συνέπειες και διεξόδους σε παρόμοια προβλήματα συμπεριφοράς	1,8	8,8	25,5	36,0	28,1	3,75
4	Συζήτηση μέσα στην τάξη για τις συνέπειες παρόμοιων συμπεριφορών		9,6	28,1	43,9	18,4	3,71
5	Διαρκής απασχόληση των μαθητών με διάφορες δραστηριότητες	0,9	15,8	22,8	46,5	14,0	3,57
6	Ενίσχυση της συνεργατικής ικανότητας των μαθητών		5,3	34,2	45,6	14,9	3,54
7	Ενθάρρυνση της εμπλοκής των μαθητών στην επίλυση των προβλημάτων	2,6	14,9	35,1	36,8	10,5	3,38

	Τρόπος	1	2	3	4	5	M.T.
8	Επικοινωνία με γονείς του μαθητή/τριας	5,3	17,5	36,8	34,2	6.1	3,18
9	Αναζήτηση βοήθειας από ειδικούς (π.χ. ψυχολόγους)	7,9	21,9	34,2	25,4	10,5	3,09
10	Καθορισμός - συνεχής υπενθύμιση των κανόνων συμπεριφοράς και λειτουργίας της τάξης	0,9	30,7	43,0	17,5	7.9	3,01
11	Εκδήλωση αποδοχής του μαθητή ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά του	5,3	27,2	40,4	22,8	4,4	2,91
12	Χρήση προτύπων συμπεριφοράς για την εξάσκηση του μαθητή στην αναζήτηση διεξόδων σε παρόμοια προβλήματα συμπεριφοράς	2,6	38.6	26.3	30.7	1,8	2,90
13	Αναζήτηση βοήθειας από άλλες πηγές (π.χ. διαδίκτυο, βιβλία)	9,6	30,7	33,3	21.9	4,4	2,81
14	Αναζήτηση βοήθειας από σχολικό σύμβουλο	12,3	38,6	30,7	9,6	8,8	2,64
15	Χρήση τιμωριών (π.χ. απειλές, μείωση βαθμολογίας, ωριαία αποβολή)	25,4	44,7	27,2	2,6		2,07
16	Αγνόηση της ενοχλητικής συμπεριφοράς	36,8	44,7	14,9	3,5		1,85

	Παράγοντες που δυσκολεύουν τη διαχείριση της τάξης	1	2	3	4	5	M.T.
1	Πολυπληθή και ανομοιογενή τμήματα	-	7,0	16,7	55,3	21,1	3,88
2	Πίεση από τις απαιτήσεις του αναλυτικού προγράμματος	3,5	9,6	17,6	59,6	9,6	3,60
3	Ανεπαρκής χρόνος διδασκαλίας	3,5	12,3	17,5	51,8	14,9	3.54
4	Προβλήματα συνεργασίας των μαθητών μεταξύ τους	-	16,7	37,7	37,7	7,9	3,37
5	Ανεπαρκής επικοινωνία με γονείς των μαθητών	1,8	18,4	36,0	34,2	9,6	3,32
6	Δυσκολίες στον προγραμματισμό της διδασκαλίας	0.9	22.8	36.8	31,6	7,9	3,23
7	Προβλήματα συνεργασίας εκπαιδευτικού-μαθητών	-	34,2	23,7	40,4	1,8	3,10
8	Κοινωνικές προκαταλήψεις των μαθητών	9,6	32,5	37,7	17,5	2,6	2,71
9	Ελλιπής συνεργασία με σύλλογο διδασκόντων	13,2	36,0	28,1	21,9	0,9	2,61
10	Ανεπαρκείς γνώσεις	9,6	43,9	32,5	13,2	0,9	2,52
11	Προσωπική ανασφάλεια	37,7	40,4	17,5	2,6	1,8	1,90

Τι κάνουν οι αποτελεσματικοί εκπαιδευτικοί;

(Ματσαγγούρας, 1999)

Οι αποτελεσματικοί εκπαιδευτικοί:

A. Θέτουν ξεκάθαρους κανόνες και διαδικασίες από την αρχή του διδακτικού έτους.

B. Προλαμβάνουν καταστάσεις, μέσω της δημιουργίας θετικού μαθησιακού περιβάλλοντος

Ξεκάθαροι κανόνες

- Προσερχόμαστε στο μάθημα μόλις χτυπήσει το κουδούνι.
- Φέρνουμε μαζί μας τον απαραίτητο εξοπλισμό (βιβλίο, τετράδια και στυλό).
- Ακολουθούμε τις εντολές του διδάσκοντα.
- Ερχόμαστε προετοιμασμένοι για το μάθημα.
- Συμμετέχουμε στο μάθημα, φροντίζουμε το περιεχόμενο της εργασιών μας και τις παραδίδουμε εγκαίρως. Δεν αποσπούμε την προσοχή των συμμαθητών μας κατά τη διάρκεια του μαθήματος.
- Δεν σηκωνόμαστε από τη θέση μας παρά μόνο μετά από σχετική άδεια.

- Δεν διακόπτουμε την ομιλία του άλλου (μαθητή ή καθηγητή), σηκώνουμε το χέρι μας και μιλάμε αφού μας δοθεί η άδεια.
- Ακούμε με προσοχή αυτόν που μιλάει.
- Σεβόμαστε τον καθηγητή και τους συμμαθητές μας, είμαστε ευγενικοί.
- Συνεργαζόμαστε με τους συμμαθητές μας, σεβόμαστε τη γνώμη τους -δεν γινόμαστε επικριτικοί, τους βοηθάμε όταν χρειάζεται σε μία ομαδική δραστηριότητα, δεν διστάζουμε να ζητήσουμε βοήθεια αν την χρειαζόμαστε.
- Δεν γράφουμε στα θρανία.

- Δεν φέρνουμε κινητά στην τάξη. Αν φέρουμε να είναι οπωσδήποτε απενεργοποιημένα κατά τη διάρκεια του μαθήματος.
- Τηρούμε τους κανόνες ασφαλείας όταν είμαστε στο εργαστήριο.
- Ο εξοπλισμός του σχολείου πρέπει να χρησιμοποιείται με ιδιαίτερη προσοχή και μετά τη χρήση του να τοποθετείται στη θέση του.
- Σεβόμαστε την περιουσία των άλλων (συμμαθητών και σχολική).
- Πειθαρχούμε σε όλους τους κανόνες της τάξης καθώς και του σχολείου.

Θετικό μαθησιακό περιβάλλον

- Αναγνώριση και ενθάρρυνση επιθυμητής συμπεριφοράς
- Σωστή χρήση επαίνου
- Χρησιμοποίηση θετικής γλώσσας
- Ενεργητική ακρόαση
- Ενδιαφέρουσες μαθησιακές δραστηριότητες
- Μεγιστοποίηση χρόνου εμπλοκής των μαθητών σε δραστηριότητες.
- Άμεση διευθέτηση μικρο-προβλημάτων (προτού εξελιχθούν σε μεγάλα).

β1. Αναγνώριση και ενθάρρυνση επιθυμητής συμπεριφοράς

Στις περισσότερες περιπτώσεις οι μαθητές που ατακτούν είναι εκείνοι που δεν είχαν στη ζωή τους θετική ενίσχυση.

Το να είναι άτακτοι είναι συχνά ένας τρόπος για να προσελκύσουν αυτό που τους λείπει, η προσοχή.

Ακόμη και το αρνητικό ενδιαφέρον είναι προτιμότερο από την παντελή έλλειψη.

Συνήθως όταν οι μαθητές αισθάνονται ικανοποιημένοι με τον εαυτό τους, συμπεριφέρονται καλά.

Οι ενισχύσεις των καθηγητών μπορούν να εκδηλωθούν ποικιλοτρόπως. Λόγου χάρη: «Μπράβο», «Ωραία προσπάθεια».

β2. Χρησιμοποίηση θετικής γλώσσας

- Στους περισσότερους ανθρώπους δεν αρέσει να τους λένε τι να μην κάνουν. Αυτό τους κάνει να τηρούν αμυντική στάση και να είναι αντιδραστικοί.
- Η αρνητική στάση του καθηγητή μπορεί να προκαλέσει αρνητικές αντιδράσεις.
- Οι απαγορεύσεις δημιουργούν επιθυμίες.
- Έτσι είναι καλύτερα να πούμε στο μαθητή «Κλείνε προσεκτικά την πόρτα», παρά «Μην κτυπάς δυνατά την πόρτα». «Προσπάθησε να λύσεις το πρόβλημα μόνος σου», παρά «Μην κοιτάς το γραπτό του διπλανού σου».

β3. Σωστή χρήση επαίνου

Ο έπαινος περιγράφεται ως θετική ενίσχυση. Αυτό όμως δεν ισχύει πάντα, επειδή μπορεί να ερμηνευθεί από τους μαθητές αρνητικά. Για να έχει θετικά αποτελέσματα πρέπει

- Να δίνεται με φυσικό τρόπο.
- Να συνδέεται με συγκεκριμένες δραστηριότητες (π.χ. μου αρέσει ο τρόπος που χρησιμοποίησες για να λύσεις το πρόβλημα).
- Να είναι σε αρμονία λεκτικός και μη λεκτικός έπαινος (π.χ. να συνοδεύεται με χαμόγελο).
- Να είμαστε συγκεκριμένοι, π.χ. «Τα κατάφερες ωραία στη λύση του δύσκολου προβλήματος» και να αποφεύγουμε γενικές εκφράσεις τέτοιες όπως «Σήμερα ήταν καλή μέρα για σένα».

β4. Ενεργητική ακρόαση

Τους ακούμε χωρίς να κρατούμε αμυντική στάση. Δίνουμε προσοχή τόσο στο νοηματικό περιεχόμενο όσο και στο συναισθηματικό και προσπαθούμε να βρούμε αποδεκτές λύσεις.

Πότε είναι αναγκαία η λήψη πειθαρχικών μέτρων;

- Όσο καλός καθηγητής και αν είναι κάποιος και όσο καλή και αν είναι η τάξη του και όσα προληπτικά μέτρα και αν λάβει, θα παρουσιαστούν περιπτώσεις κατά τις οποίες κάποιος μαθητής ή ολόκληρη η τάξη θα πρέπει να χειραγωγηθεί (Ματσαγγούρας, 1999).
- Πότε πρέπει να παρέμβουμε:
  - Όταν υπάρχει πραγματικός σωματικός κίνδυνος.
  - Όταν κάποιος χρειάζεται ψυχολογική στήριξη.
  - Όταν υπάρχει υπερβολικός ενθουσιασμός.
  - Όταν υπάρχει πιθανότητα μετάδοσης αρνητικής συμπεριφοράς.
  - Όταν απειλείται η πνευματική υγεία του εκπαιδευτικού.

- Πότε να μην παρεμβαίνουμε;
  - Όταν εκτιμούμε ότι η φασαρία που θα δημιουργηθεί από τη λήψη του πειθαρχικού μέτρου θα προκαλέσει μεγαλύτερη αναστάτωση.
  - Όταν εκτιμούμε ότι αν περιμένουμε η κακή συμπεριφορά να γίνει αντιληπτή από όλους και θα εκμηδενιστεί (αυτορρύθμιση της ομάδας).

Αποτελεσματική χρήση της ποινής

- Πρέπει να κάνουμε σαφές στους μαθητές μας ότι η τιμωρία θα χρησιμοποιείται ως η τελευταία λύση, και όχι γιατί η χρήση της μας ευχαριστεί.
- Αν οι μαθητές θεωρήσουν ότι ο καθηγητής αισθάνεται ευχαρίστηση όταν τιμωρεί, είναι γι' αυτούς εύκολο να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι οι τιμωρίες δεν είναι αποτέλεσμα της κακής τους συμπεριφοράς, αλλά της στάσης του καθηγητή προς τις τιμωρίες.
- Για να καταστεί αποτελεσματική η τιμωρία πρέπει να είναι φυσικό αποτέλεσμα της κακής συμπεριφοράς

- Η τιμωρία που σχετίζεται με το παράπτωμα συνήθως θεωρείται δίκαια, ακόμα και αν δεν είναι αρεστή (Ματσαγγούρας, 1999).
- Οι μαθητές μπορούν μόνον να κατηγορήσουν τον εαυτό τους, επειδή έχασαν ένα προνόμιο στο οποίο είχαν κάνει κακή χρήση, αλλά εύκολα μπορούν να θεωρήσουν ότι αδικούνται, αν η τιμωρία δεν σχετίζεται με το παράπτωμα, (π.χ. χαμηλός βαθμός).
  - ☛ Επιπλήτουμε την πράξη και όχι το άτομο.

Επιπλέον, η τιμωρία πρέπει να είναι

- άμεση και ενθαρρυντική,
- απλή και σύντομη
- να εφαρμόζεται με συνέπεια.

Από τη στιγμή που θα επιβληθεί και θα λήξει είναι καλή ιδέα να κάνουμε δύο πράγματα.

- Δεν την μνημονεύουμε

- Βρίσκουμε έγκαιρα ευκαιρία να πούμε στο μαθητή ότι το μητρώο του είναι καθαρό και ότι είμαστε σίγουροι ότι θα προσπαθήσει να γίνει καλύτερος.

Ποινές που δεν συνιστώνται

- **Οι σωματικές ποινές**

Απαγορεύονται από το νόμο και είναι αναποτελεσματικές. Λόγω της έντασης τους, καταστρέφουν τις διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ καθηγητή και μαθητών, απευαισθητοποιούν το μαθητή, καταστρέφουν την αυτοαντίληψή του, προβάλλουν τη βία ως μέσο επίλυσης των προβλημάτων, στρέφουν την προσοχή όλων στην ποινή και όχι στο παράπτωμα, προσφέρουν στο μαθητή την αίσθηση του εξαγνισμού και απαλλαγής από την ενοχή.

- **Η προσβολή της προσωπικότητας, η ταπείνωση, η ψυχολογική βία**

Εχθρότητα, απομάκρυνση από την ομάδα και την μαθησιακή διαδικασία.

- **Η επιβολή επιπλέον εργασιών**

Άσχετη με το παράπτωμα, ταυτίζει την εργασία με την τιμωρία. Αν βέβαια το παράπτωμα είναι η έλλειψη προσοχής κατά την εκτέλεση της εργασίας, τότε το να ξαναγράψει ο μαθητής την εργασία του είναι επιβεβλημένο, αλλά δεν πρέπει να θεωρηθεί ως τιμωρία.

- **Η ωριαία αποβολή**

Μαθησιακά κενά, καλοδεχούμενο «ρεπό», ζητήματα ασφάλειας του μαθητή.

Δημοσιευμένος σχολικός κανονισμός σε γυμνάσιο, ΗΠΑ 1834

Τύπος παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο	Τιμωρία
Χαρτοπαιξία	10 βουρδουλιές
Βλασφημία	8 βουρδουλιές
Κατανάλωση οινοπνεύματος	8 βουρδουλιές
Ψευδολογία	7 βουρδουλιές
Παίξιμο αγοριών και κοριτσιών μαζί	4 βουρδουλιές
Καυγάδες	4 βουρδουλιές
Μακριά νύχια	2 βουρδουλιές
Μουτζούρωμα τετραδίου	2 βουρδουλιές
Παράλειψη υπόκλισης κατά την αναχώρηση	2 βουρδουλιές

Ποινές που συνιστώνται

- Περιορισμοί προνομίων
- Αποβολή από την ομάδα (όχι από την τάξη).
- Η υποχρέωση του μαθητή να αποκαταστήσει τις ζημιές που τυχόν προξένησε στη σχολική ή την ιδιωτική περιουσία των μαθητών.
  - Όλες αυτές οι ποινές πρέπει να παρουσιάζονται ως φυσικό αποτέλεσμα της κατάχρησης κάποιου δικαιώματος ή προνομίου.
  - Απαραίτητος όρος για την επαναφορά του προνομίου είναι η δέσμευση του μαθητή ότι δεν θα ξαναδημιουργήσει προβλήματα στην τάξη με παρόμοιες καταχρήσεις. Αν ο μαθητής δεν έχει παρελθόν ασυνέπειας, και η απλή δήλωσή του ότι είναι έτοιμος για την επάνοδο στην ομάδα ή την κανονική χρήση των δικαιωμάτων του πρέπει να γίνεται αποδεκτή.

Η απειλή ποινής

- Οι παραδοσιακοί παιδαγωγοί συνιστούν τη χρήση της απειλής, επειδή γεννά το φόβο, που τον θεωρούν αποδεκτό και αποτελεσματικό μέσο διαπαιδαγώγησης.
- **Ο φόβος όμως ως μέσο διαπαιδαγώγησης δεν είναι αποδεκτός από τη σύγχρονη παιδαγωγική.**
- Γι' αυτό, αντί για τον εκφοβισμό, είναι καλύτερα ο καθηγητής:
- να υπενθυμίζει ποια μορφή συμπεριφοράς αναμένει από το μαθητή
- να υπενθυμίζει τη δέσμευση του μαθητή να συμμορφώνεται προς τους κανονισμούς
- να αναφέρει τις επιπτώσεις που έχουν οι πράξεις του.

Τεχνικές πρόληψης προβλημάτων

(Παρασκευά & Παπαγιάννη, 2008; Παπασταμάτης, 2006)

Η Αγνόηση της αρνητικής συμπεριφοράς.

Δεν είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική επειδή αφενός δεν είναι πιθανό να οδηγήσει στην εξάλειψη της και αφετέρου μπορεί να ενισχυθεί από τις αντιδράσεις των συμμαθητών (ripple effect)

γι' αυτό :

- Δείχνουμε στους μαθητές ότι έχουμε επίγνωση του τι συμβαίνει στην τάξη.
- Εντοπίζουμε τον μαθητή που εκδηλώνει ανεπιθύμητη συμπεριφορά και την επισημαίνουμε ως ανεπιθύμητη.
- Προτείνουμε μια επιθυμητή συμπεριφορά.
- Εξηγούμε γιατί η ανεπιθύμητη συμπεριφορά πρέπει να σταματήσει.

Τεχνικές επιρροής

- Ενεργοποιούν την ανάπτυξη του αυτοελέγχου των μαθητών

1) Σχεδιασμένη αγνόηση

- Για ήπιες συμπεριφορές όπως χτύπημα δαχτύλων, ιδιόρρυθμες κινήσεις σώματος /χεριών, ρίψη βιβλίων, σφύριγμα

2) Σήματα

- Για τα πρώτα στάδια εμφάνισης ανεπιθύμητης συμπεριφορά
  - Κοίταγμα του μαθητή
  - Κούνημα κεφαλιού με δυσαρέσκεια
  - Λέμε: κάποιος μας δυσκολεύει και δεν μας αφήνει να συγκεντρωθούμε

- Έλεγχος μέσω προσέγγισης και επαφής
  - Περπατήστε και σταθείτε δίπλα στο μαθητή που εκδηλώνει αρνητική συμπεριφορά.
  - Ακουμπήστε το χέρι σας στον ώμο του
- Ενίσχυση του ενδιαφέροντος
  - Ρωτήστε το μαθητή που χάνει το ενδιαφέρον του κάτι σχετικό με αυτά που συζητάτε
- Χιούμορ
  - Καλοπροαίρετο χωρίς ειρωνεία ή σαρκασμό
- Υποστήριξη στις δυσκολίες
  - Πολλές αρνητικές συμπεριφορές εκδηλώνονται όταν οι μαθητές δεν καταλαβαίνουν τι πρέπει να κάνουν ή αδυνατούν να το κάνουν
- Αναδόμηση του προγράμματος
  - Όταν κάτι (π.χ. κάποια δραστηριότητα) δεν αποδίδει.

- Επανορθωτικός αποκλεισμός
  - Για έλλειψη αυτοελέγχου: Σε παρακαλώ βγες έξω για 5' μέχρι να ηρεμήσεις
- Άμεσες εκκλήσεις
  - Αναφορά στη συμπεριφορά στον κανόνα που παραβιάσθηκε και στις συνέπειες π.χ.
    - Η φασαρία που γίνεται στα τελευταία θρανία παρεμποδίζει την ομαλή ροή του μαθήματος, θα πρέπει να σταματήσει για να τελειώσουμε εγκαίρως το μάθημα και να βγείτε αμέσως για διάλειμμα

- Επίκριση και ενθάρρυνση
  - Η επίκριση καλύτερα να γίνεται κατ' ιδίαν.
  - Αν γίνει δημόσια (π.χ. ο μαθητής δεν δέχεται τις υποδείξεις σας) δεν πρέπει να έχει στοιχεία γελιοποίησης και υποβιβασμού. Καλό είναι να του προτείνετε τρόπους αλλαγής της συμπεριφοράς του.
- Καθορισμός των ορίων – κανόνες της τάξης
  - Τα παιδιά (και οι μεγάλοι) όταν μαθαίνουν τους κανόνες περνούν από μια περίοδο δοκιμής των ορίων, γι' αυτό
    - Καθορίστε με σαφήνεια τους κανόνες (με ή χωρίς τη βοήθεια των μαθητών)
    - Όταν κάποιος δοκιμάζει τα όρια δείξτε του ότι οι κανόνες είναι σαφείς καθώς και τους περιορισμούς που συνεπάγονται

- Παρακολούθηση των καταστάσεων
  - Η επιβολή της πειθαρχίας στην τάξη μπορεί, κάποιες φορές, να δημιουργήσει έντονη συγκινησιακή ατμόσφαιρα. Σε αυτή την περίπτωση, μια σχετική με την κατάσταση συζήτηση μπορεί να βοηθήσει σημαντικά
    - ☛ για μεμονωμένο άτομο καλύτερα να γίνει κατ' ιδίαν π.χ. το φωνάζετε κοντά σας και του ζητάτε να φύγει από την τάξη
- Σύγχρονη συμπτωματική ερμηνεία και δράση
  - Η ανάλυση της συμπεριφοράς είναι προτιμότερο να γίνεται κατά τη διάρκεια εξέλιξης της αρνητικής συμπεριφοράς και όχι μετά
    - ☛ Γνωρίζω ότι έχετε κουραστεί αρκετά και πεινάτε, όμως ας προσπαθήσουμε να συγκεντρωθούμε για ακόμη 10 λεπτά και τα τελευταία 5 λεπτά πριν χτυπήσει το κουδούνι θα σας αφήσω να χαλαρώσετε και να μιλήσετε μεταξύ σας.

Συναισθηματική επιρροή

- Βασική αρχή της επικοινωνίας είναι η ανταλλαγή συναισθηματικών μηνυμάτων μεταξύ καθηγητή – μαθητών, γι' αυτό
  - Εκφράστε τα προσωπικά σας συναισθήματα σχετικά με τη μη αποδεκτή κατάσταση που έχει δημιουργηθεί, παράλληλα
    - Αναζητήστε εναλλακτικές εκτός της τιμωρίας.
    - Μη μειώνετε τους μαθητές.
    - Βρείτε λύση/διέξοδο στο πρόβλημα.
    - Αναζητήστε λύσεις από κοινού με τους μαθητές σας – διαπραγματευτείτε.
    - Π.χ. κάποιος πετάει ένα τσαλακωμένο φύλλο χαρτί στο πάτωμα. Αντί για «είσαι απαράδεκτος» πείτε «με ενοχλεί πολύ να βλέπω να συμπεριφέρεστε απρόσεκτα και να βρωμίζετε την τάξη μας. Παρακαλώ πολύ το Γιώργο να το μαζέψει και να το ρίξει στον κάδο.

Ενεργητική ακρόαση

- Γενικά πρέπει να προηγηθεί η ερμηνεία του προβλήματος (ποιους βλάπτει/γιατί γίνεται) και μετά να επιχειρηθεί η εξάλειψη του.
- Όμως για μια σωστή ερμηνεία είναι καλύτερα να αποφεύγουμε τις υποθέσεις και να ρωτάμε.
  - Η ενεργητική ακρόαση μας δίνει τη δυνατότητα να καταλάβουμε σε βάθος το πρόβλημα (ακούστε τον μαθητή ή τους μαθητές).
  - Πριν αντιμετωπίσουμε με αυστηρότητα έναν μαθητή, θα πρέπει να γίνει μια προσπάθεια αποκατάστασης της αρμονικής σχέσης μαζί του και η ενεργητική ακρόαση μπορεί να βοηθήσει.

Άλλες προτάσεις

- Κοινωνικοποιήστε το πρόβλημά σας (δεν είναι μόνο δικό σας!).
- Επικοινωνήστε με άλλους εκπαιδευτικούς.
- Επικοινωνήστε με τους γονείς.
- Ζητήστε επέμβαση της Διεύθυνσης.
- Απευθυνθείτε σε έναν ειδικότερο από εσάς.
- Συγκαλέστε συλλογικά όργανα
- Αλλάξτε διαθέσεις, κάνετε μια νέα αρχή

Στρατηγικές αντιμετώπισης ιδιαιτέρων απειλών

(Fontana, 1996b)

Αναίδεια

- 1) Παραμένουμε ήρεμοι, δεν θυμώνουμε/εξοργιζόμαστε.
- 2) Αντιδρούμε γρήγορα και αποφασιστικά.
- 3) Απαντάμε στο παιδί. Είμαστε σύντομοι και συγκεκριμένοι και δεν δίνουμε λαβή για μακρά ανταλλαγή κατηγοριών π.χ. «αυτό που είπες ήταν ανόητο/απερίσκεπτο, αν το είχες σκεφτεί καλύτερα δεν θα το έλεγες».
- 4) Αν απαιτείται περαιτέρω συζήτηση καλούμε επιτακτικά το παιδί να μείνει μετά το μάθημα (χωρίς αναφορά στην αιτία).
- 5) Συνεχίζουμε το μάθημα.
- 6) Αν ο μαθητής συνεχίσει να ζητά εξηγήσεις, του απαντάμε με τρόπους όπως:
«Αν σκεφτείς λίγο θα βρεις μόνος σου την απάντηση στην ερώτηση σου»

7) Κατά τη συζήτηση μετά το μάθημα: α) τον αντιμετωπίζουμε με χαμόγελο, β) μπορούμε να του πούμε «ξέρεις πολύ καλά ότι δεν φέρθηκες σωστά, αν συμφωνείς δεν χρειάζεται να μπούμε σε λεπτομέρειες». Αν το παιδί συμφωνήσει μπορεί να κλείσουμε την κουβέντα με κάποιο θετικό σχόλιο όπως «παρατηρώ ότι σε ενδιαφέρει ....» ή «απ' όσο έχω καταλάβει σου αρέσουν τα θεωρητικά μαθήματα .....».

8) Αν η αυθάδεια του μαθητή είναι καθεστώς και η προηγούμενη προσέγγιση δεν αποδίδει το θέμα ξεπερνά τον εκπαιδευτικό και πρέπει να αντιμετωπισθεί από το σχολείο (ανταλλαγή πληροφοριών με τους άλλους εκπαιδευτικούς, κοινή προσέγγιση).

☞ Τα μικρά παιδιά μπορεί να το κάνουν από παρορμητικότητα, χρειάζονται φιλική καθοδήγηση.

Ανυπακοή

Ο μαθητής αρνείται απερίφραστα αυτό που του ζητάμε, αμφισβητώντας ευθέως την εξουσία του καθηγητή.

Καλό είναι να φροντίζουμε να αποφεύγουμε τέτοια επεισόδια. Να μη ζητήσουμε να κάνει κάτι ένας μαθητής που γνωρίζουμε ότι θα αρνηθεί να το κάνει (λόγω χαρακτήρα ή επειδή εκείνη τη στιγμή είναι σε έκρυθμη κατάσταση). Αν τελικά συμβεί:

- 1) Παραμένουμε ήρεμοι, δεν θυμώνουμε / εξοργιζόμαστε.
- 2) Αντιδρούμε γρήγορα και αποφασιστικά.
- 3) Αποφεύγουμε τη σωματική αλληλεπίδραση.

4) Επαναλαμβάνουμε την εντολή με ευγενικό τρόπο π.χ. Γιώργο γύρισε στο θρανίο σου γιατί δεν θα μπορέσουμε να ολοκληρώσουμε το μάθημα.

Αν ο μαθητής αρνηθεί, ζητάμε να μάθουμε το λόγο, αν υπάρχει αποδεκτή εξήγηση την αποδεχόμαστε.

Αν δεν υπάρχει εξήγηση ή η εξήγηση είναι μη αποδεκτή μπορούμε να πούμε «βλέπω ότι δεν θέλεις να το κάνεις αυτό, όλοι αισθανόμαστε έτσι μερικές φορές ακόμη και εγώ, όμως σου ζητάω να το κάνεις γιατί είναι σημαντικό».

5) Αν παρ' όλα τα προηγούμενα ο μαθητής επιμένει τότε:

α) Μπορεί να πει «εντάξει» και να του ζητήσει επιτακτικά να μείνει μετά το μάθημα να το συζητήσουν.

β) Να έρθει σε αντιπαράθεση με τον μαθητή, εφόσον είναι βέβαιος ότι δεν θα αποτύχει (με αποτέλεσμα να κλονιστεί το κύρος και η εξουσία του). Το συνηθέστερο είναι να του πει «το αποτέλεσμα της ανυπακοής σου είναι ότι πρέπει να δεις τον Διευθυντή» και αν ο μαθητής αρνείται να απομακρυνθεί από την τάξη στέλνει έναν μαθητή να φωνάξει τον Διευθυντή είτε τον απομακρύνει με ωριαία αποβολή. Στην πρώτη περίπτωση, ενώ αναμένεται ο Διευθυντής, ξαναρχίζει κανονικά το μάθημα.

- Καλό είναι να αντιμετωπίζουμε άμεσα επεισόδια μικρο-ανυπακοής προτού πάρουν διαστάσεις. **Εννοείται ότι θα πρέπει να εντοπισθούν τα αίτια της συμπεριφοράς αυτής.** Επίσης, η υπακοή θα πρέπει να επικοινωνείται ως ανάγκη λειτουργίας της τάξης των 25-30 μαθητών και όχι ως συμμόρφωση στην εξουσία του καθηγητή.
- Η μη παραδοχή, εκ μέρους του καθηγητή, ενός λάθους επιβεβαιώνει στους μαθητές ότι ο καθηγητής είναι άδικός, ενώ η παραδοχή του δείχνει ότι είναι δίκαιος και ενδιαφέρεται για τους μαθητές ως πρόσωπα.

Δραστηριότητες 7 έως 9

Σωματική επίθεση κατά συμμαθητών

- 1) Αυστηρή εντολή να σταματήσουν αμέσως αυτό που κάνουν π.χ. Γιώργο και Κώστα σταματήστε αμέσως. Δεν χρειάζονται απειλές. Όταν ηρεμήσουν τα πράγματα ζητάει μια εξήγηση είτε άμεσα είτε στο τέλος του μαθήματος. Στόχος δεν πρέπει να είναι η τιμωρία αλλά η συμφιλίωση (τα παιδιά πρέπει να μάθουν να διαχειρίζονται τα αρνητικά/εχθρικά τους συναισθήματα χωρίς να καταφεύγουν στη βία).
- 2) Αν τα παιδιά δεν σταματούν τον καυγά πρέπει να παρέμβουμε σωματικά (άμεσα, χωρίς φόβο ή μεροληψία). Απομακρύνουμε τον πιο επιθετικό ή αυτόν που φαίνεται ότι κερδίζει τον καυγά, τραβώντας τον σταθερά όχι βίαια.

Προσεγγίζουμε από το πλάι και τραβάμε μακριά τον μαθητή, αν χρειαστεί τον κρατάμε σφιχτά. Ταυτόχρονα του μιλάμε ήρεμα και σταθερά λέγοντας ότι καταλαβαίνουμε ότι έχει θυμώσει αλλά πρέπει να ηρεμήσει και να εξηγηθεί. Η βία δεν είναι λύση. Προσέχουμε το άλλο παιδί να μην εκμεταλλευτεί την ευκαιρία για να κτυπήσει, του λέμε με αυστηρή φωνή να σταματήσει αμέσως και θα έχει την ευκαιρία να εξηγήσει γιατί έφτασαν ως εκεί αργότερα.

3) Μετά το μάθημα δίνονται εξηγήσεις και επιδιώκεται η συμφιλίωση. Αν επιτύχουμε συμφιλίωση δεν είναι απαραίτητο να υπάρξει τιμωρία.

Βιβλιογραφία

- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (1996). *A Guide to Teaching Practice* (4th edn). London: Routledge
- Δούκα Μ. (2008) Προβλήματα συμπεριφοράς στη σχολική τάξη: απόψεις και τρόποι αντιμετώπισης από τους εκπαιδευτικούς Δ.Ε. Α δημοσίευτη Διπλωματική Εργασία. ΕΑΠ.
- Fondana, D. (1996a). *Ψυχολογία για εκπαιδευτικούς*. Αθήνα : Εκδ. Σαββάλα
- Fondana, D. (1996b). *Ο εκπαιδευτικός στην τάξη*. Αθήνα : Εκδ. Σαββάλα
- Herbert, M. (1999). *Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Κυρίδης, Α. (1999). *Η πειθαρχία στο σχολείο. Θεωρία και έρευνα*. Εκδ. Gutenberg.
- Ματσαγγούρας, Η. (1999). *Η σχολική τάξη, χώρος, ομάδα, πειθαρχία, μέθοδος*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Παρασκευά, Φ. & Παπαγιάννη Α. (2008). Διαχείριση της τάξης. Στο: *Επιστημονικές και Παιδαγωγικές Δεξιότητες για τα στελέχη της Εκπαίδευσης*. Εκδ. Π.Ι. http://www.pi-schools.gr/programs/epim_stelexoi/epim_yliko/book4.pdf
- Παπασταμάτης, Α. (2006). *Διαχείριση προβλημάτων συμπεριφοράς σχολικής τάξης*. Διαθέσιμο στο: <http://www.eduportal.gr/index.php/articles/paidagogika/53-diaxeirish-sx-taxis> (προσπελάσθηκε 19-01-15).
- Πούλου, Μ. (2000). *Πώς Αισθάνονται και Αποφασίζουν οι Δάσκαλοι για τους Μαθητές με Συναισθηματικές και Συμπεριφορικές Δυσκολίες*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Σκαύδη, Δ. (1995), «Συμμόρφωση» και «αντίδραση» στο ελληνικό σχολείο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης,, *Νέα Παιδεία*, 74, 36.
- Wragg, E. C. (2003). *Διαχείριση της σχολικής τάξης στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδ. Σαββάλα.
- Wragg et al (2000). *Failing Teachers?* London: Routledge
- Χρηστάκης, Κ. (2001). *Προβλήματα συμπεριφοράς στη σχολική ηλικία. Εκτίμηση, πρόληψη, καταγραφή αντιμετώπιση*. Αθήνα: Ατραπός.